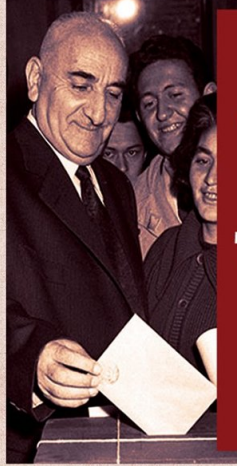

KURULUŞ YILLARINDAN 12 EYLÜLE CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİYASAL HAYATI

EDİTÖR: ÖNER BUÇUKCU

Öner Buçukcu
Oğuz Bilge Güngördü
Nurettin Kalkan
Mete Kaan Kaynar
Asım Öz
Bedir Sala
Ayşem Sezer Şanlı
Kerem Yavaşca

bibliyoTEK

Kuruluş Yıllarından 12 Eylül'e
**CUMHURİYET
DÖNEMİ
TÜRK SİYASAL
HAYATI**

KAVRAMLAR | SÜREÇLER | KİŞİLER

EDİTÖR: ÖNER BUÇUKCU

bibliyoTEK

Kuruluş yıllarından 12 Eylül'e
CUMHURİYET DÖNEMİ
TÜRK SİYASAL HAYATI
Kavramlar, Süreçler, Kişiler

bibliyotek

**Kuruluş Yıllarından 12 Eylül'e
Cumhuriyet Dönemi Türk Siyasal Hayatı
Kavramlar, Süreçler, Kişiler
Öner Buçukcu (Ed.)**
© bibliyotek, 2017

Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Bibliyotek Yayınları'na
aittir. Yayıncının özel izni olmadan alıntı yapılamaz ve
çoğaltılamaz.

Tarih Dizisi: 001

Sertifika No: 36382

ISBN: 978-605-81945-3-3

1. Baskı: Aralık 2017

Yayın Yönetmeni: Öner Buçukcu

Editör: Öner Buçukcu

Kapak Tasarım: Erdi Serin

İç Tasarım: Erdi Serin

*Baskı: Göktuğ Ofset Yay. Mat. Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cd. Sedef Sk. 1/3 İskitler
(Sertifika No: 33830)*

bibliyotek yayınları

Bademlik Mah. 1162 Sok. 8/9

Keçiören/Ankara

Tel: 0 312 999 84 01

bilgi@bibliyotekyayinlari.com

KURULUŞ YILLARINDAN 12 EYLÜL'E

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİYASAL HAYATI

KAVRAMLAR, SÜREÇLER, KİŞİLER

Editör: Öner Buçukcu

Öner Buçukcu · Oğuz Bilge Güngördü · Nurettin Kalkan
Mete Kaan Kaynar · Asım Öz · Bedir Sala
Ayşem Sezer Şanlı · Kerem Yavaşca

bibliyotek

*T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı GENÇ-DES
Projesi kapsamında Akademi Kültür Siyaset
Etütleri Derneđi tarafından yürütülen
"Türkiye'nin Düşünce Atlası" başlıklı
projenin içerik desteğiyle hazırlanmıştır.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
Mustafa, Kemal ve Atatürk, Ata <i>Türk</i> İmgesi Üzerine Bir Deneme <i>Mete Kaan Kaynar</i>	1
Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı Yılları ve Çok Partili Döneme Geçiş Süreci <i>Kerem Yavaşca</i>	39
Demokrat Parti Dönemi <i>Bedir Sala</i>	67
Türkiye'de 1960'lı Yıllar ve Sosyalist Sol <i>Öner Buçukcu</i>	95
CHP'de Lider ve Siyaset Arayışı: Ortanın Solu ve Ecevit <i>Nurettin Kalkan</i>	141
Milli Görüş Hareketi: Necmettin Erbakan, MNP ve MSP <i>Asım Öz</i>	175
CHP-MSP Koalisyonu ve Kıbrıs Barış Harekâtı <i>Ayşem Sezer Şanlı</i>	215
Milliyetçi Cephe Hükümetleri <i>Oğuz Bilge Güngördü</i>	251
DİZİN	279
YAZARLAR HAKKINDA	287

CHP'DE LİDER VE SİYASET ARAYIŞI: ORTANIN SOLU VE ECEVİT

Şevket Süreyya Aydemir'in 1960'lı yıllarda kaleme aldığı *Tek Adam* ve *İkinci Adam* biyografileri Türk siyasî hayatının kült eserleri arasında yer alır. *Tek Adam*, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) ilk genel başkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat hikâyesinin anlatıldığı üç ciltlik bir biyografidir. 1966-68 yılları arasında yine üç cilt hâlinde neşredilen *İkinci Adam* ise CHP'nin ikinci genel başkanı, *Millî Şef* İsmet İnönü'nün hayat serüveninin incelendiği bir kitaptır. Bülent Ecevit'in CHP genel başkanı seçildiği 1972 yılında 75 yaşında olan -ki birkaç yıl sonra vefat edecektir- Şevket Süreyya, CHP'nin üçüncü genel başkanı için de bir biyografi yazmaya niyetlenmiş midir, bilinmez. Ancak her üçü de 1970'li yıllarda yayımlanan Semih Altan'ın yazdığı *CIA'nın Namlusunda Üçüncü Adam* isimli romanla; Ayhan Selçuk'un satırlara döktüğü *Üçüncü Adam Olayı ve Neden Ecevit, Özgürlük, Barış ve Demokrasi İçin* başlıklı kitapla; Faruk Ülkü'nün hazırladığı *Üçüncü Adam Ecevit ve İstifa Olayı* adındaki derlemeyle bir anlamda Şevket Süreyya'nın başlattığı gelenek -onun kadar başarılı olunamasa da- devam ettirmeye çalışılmıştır. Esasen Ecevit için yapılan *Üçüncü Adam* yakıştırmaları adı geçen kitaplarla da başlamış değildir. Henüz *CHP Genel Sekreteri* iken dahi Ecevit için *Üçüncü Adam* yakıştırmaları yapılmaktadır.

Öyle ki, CHP Parti Meclisi'nin 8 Aralık 1969 tarihli toplantısında söz alan Nihat Erim, Ecevit'in "*Fes yerine şapka getirilmesi halkın mutluluğuna ne kattı?*" sözünden dolayı onu Atatürk'ü reddetmekle suçlarken, aynı zamanda Ecevit'e yakıştırılan Üçüncü Adam sıfatını tenkit etmeyi de ihmal etmemiştir:

"Bu gibi sözler sizi büyültmez, küçültür. Tek adam devletin kurucusudur, tarih değiştirmiştir. İkinci adam ancak hayatının sonlarına doğru bu sıfatı kazanmıştır. Siz ise henüz siyasi hayatınızın ilk safhalarındasınız. Bunlara müsaade etmeyeceksiniz. Bu gibi sıfatları yakıştıranlar dostlarınız değil; düşmanlarınızdır."

Ancak Erim'in vaveylası beyhudedir. Tabir-i caizse, cin şişeden çıkmıştır. Ecevit'in CHP'nin İnönü'den sonraki müstakbel genel başkanı, Üçüncü Adamı olacağı şayiası birçok platformda dile getirilmeye başlanan bir husus olmuştur. Nitekim *Cumhuriyet* gazetesinin 3 Nisan 1970 tarihli sayısında yayımlanan Fikret Otyam imzalı Ecevit röportajında, Otyam'ın Ecevit'i tanımlarken kullandığı şu ifadeler hayli manidardır: "*Biliyorsunuz şöyle bir sıralama var: Birinci adam, ikinci adam, üçüncü adam... Siz birçok yerde üçüncü adam olarak tanımlanıyorsunuz, böyle tanınıyor ve tanıtılıyorsunuz...*"

Ecevit'ten sonra göreve gelen CHP genel başkanları için hiç kimse *Dördüncü Adam* başlıklı bir kitap yazmaya teşebbüs etmediği gibi bu minvalde şifahi bir yakıştırma dahi yapılmamıştır. Diğer bir deyişle, *dördüncü adamlık* payesi, CHP'nin en önemli açık pozisyonu olarak halen sahibini beklemektedir.

Bu çalışma, *Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş* ile birlikte uzunca bir dönem Türkiye siyasetine damga vurmuş dört önemli aktörden biri olan Ecevit'in siyaset basamaklarındaki yükselişini ve onun elle tutulur bir içerik kazandırdığı *Ortanın Solu* söylemini/kavramını incelemeyi amaçlamaktadır. İki ana bölüm olarak tasarlanan çalışmanın ilk bölümünde Ecevit'in

yaşam öyküsünden birtakım notlar aktarılacaktır. İkinci bölümde ise teorik temelleri kısmî olarak 1950'lerde atılıp, 1960'larda Ecevit tarafından olgunlaştırılan, CHP'nin kimlik ve meşruiyet arayışlarının bir semeresi olan *Ortanın Solu* söylemi; bu söylemin tarihsel arka planı ve pratik siyasetteki işlev(ler)i tartışılacaktır.

Bülent Ecevit'in Yaşam Öyküsünden Bazı Notlar

Eniştesi İsmail Hakkı Okday'ın hediye ettiği *Erica marka daktilosu, mavi gömleği, kasketi ve ak güvercini* ile simgeleşen Mustafa Bülent Ecevit, Türk siyasî hayatının 1957 ile 2004 yılları arasında cereyan eden yaklaşık yarım asırlık diliminde etkili olmuş önemli bir şahsiyettir. Bu süre zarfında iki farklı sol partiyi -CHP ve Demokratik Sol Parti (DSP)- iktidara taşıyıp beş kez Başbakanlık görevi üstlenen, son elli iki yılda yapılan on dört genel seçimde sadece üç defa (1973, 1977, 1999) birinci parti olarak çıkmayı başarabilen *sol'u*, bu başarıya ulaştıran Karaoğlan lakabı dağlara kazanmış Ecevit'in hayat yolculuğu Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil'in nezaretinde, 1925 yılının 27 Mayıs'ını 28'ine bağlayan gecenin saat tam 03.00'ünde, İstanbul Beşiktaş'ta başlar.

Ecevit'in babası, İstanbul Adlî Tıbbı'nda stajyerlik yapan Dr. Mehmet Fahri Bey'dir. Annesi ise Güzel Sanatlar Akademisi, o dönem *Sanâyi-i Nefîse Mektebi* mezunu Fatma Nazlı Hanım'dır. Mehmet Fahri Bey, adlî tıp hocalığının yanı sıra bir dönem *Ulus* gazetesinde çalışmış, 1943 ile 1950 arasında da, CHP Kastamonu milletvekili olarak görev yapmıştır. Fatma Nazlı Hanım ise kendisini sanata adanmış, hususi olarak resimle ilgilenen bir kadındır. Can Dündar ve Rıdvan Akar'ın *Karaoğlan* başlıklı kitaplarında da vurguladıkları gibi, Ecevit'in hayatı, ebeveynlerinin bir sentezi olacaktır. Ancak Ecevit'in mizacında annesinden gelen motiflerin daha bariz olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Siyasî reflekslerinin yerleşmesinde babasının yönlendirmeleri etkili

olsa da; sakin, naif, munis, vakur ve nazik yapısı ile sanatkâr ruhu annesinden miras aldığı hasletlerdir. Zira Kayhan Sağlam, *Ecevit Olayı Bir Başbakanın Doğuşu* başlıklı çalışmasında Fahri Bey'in *alkolik, hovarda ve uluorta küfredabilen* bir baba olduğunu; Ecevit'in de babasının bu tür özelliklerinden utanç duyduğunu iddia eder. Fakat Fahri Bey'in rolü Ecevit'in meslekî ve entelektüel gelişiminde tebarüz eder. Mustafa Çolak, *Bülent Ecevit Karaoğlan* isimli çalışmasında, Ecevit'in gazetecilik yaptığı yıllarda babasının onun yazılarındaki hataları düzelten, ona kavramlar ve uygun kelimeler öneren bir musahhîh rolü oynadığını ifade eder. Özetle denilebilir ki, Ecevit'in maddî tekâmülünde babasının; manevî tekâmülünde ise annesinin izleri belirgindir. Öte yandan aktarmaya çalıştığımız ailevî kökenleri itibariyle Ecevit *Halkçı* yakıştırmasıyla tenakuz oluşturacak şekilde seçkin bir sınıfa mensuptur. Ecevit'in baba tarafından dedesi olan Mustafa Şükrü Efendi, bir din âlimi ve müderristir. Ecevit'in kamuoyunda fazlaca bilinmeyen *Mustafa* ismini aldığı kişidir.

Mustafa Şükrü Efendi, on sekiz yaşında memleketi Kastamonu'dan İstanbul'a gelerek Vezneciler'deki *Kuyucu Murad Paşa Medresesi*'nde eğitimini sürdürmüş, başta *Beyazıt* ve *Süleymaniye* medreseleri olmak üzere muhtelif cami ve medreselerde dersler vermiştir. Sonrasında (1894) şer'iyeye mahkemelerinden gelen dosyaları bir üst mahkeme olarak istînaf ve veya temyizden incelemek üzere 1862 yılında kurulan, yani bir nevi *dinî Danıştay* fonksiyonunu icra eden *Meclis-i Tetkîkât-ı Şer'iyeye* azalığına seçilen Mustafa Şükrü Efendi, II. Abdülhamid'in itimat ettiği ulemâdandır. Mahmut Çetin imzalı Çinli Hocanın Torunu Ecevit isimli kitaba göre, Mustafa Şükrü Efendi, II. Abdülhamid tarafından Nazım Hikmet'in dedesi Hasan Enver Paşa'nın da yer aldığı bir heyetle birlikte Çin'e gönderilir. Söz konusu seyahatin gerekçesi, Çin'de Batı hegemonyasına karşı başlayan *Boxer Ayaklanması* sebebiyle Müslüman Çinlileri uyarmak ve onların zarar görmelerini en-

gellemektir. Mustafa Şükrü Efendi'nin Çin'den döndükten sonra Çinli Hoca lakabıyla anıldığı belirtilir.

Ecevit'in anne tarafından *büyük* dedesi uzun yıllar *Medine Şeyhülharemlîği* de yapmış olan Hacı Emin Paşa'dır. Şeyhülharemler Osmanlı padişahlarının Medine'deki otoritelerini ordu kumandanı ile beraber temsil eden, kadılık mertebesine erişmiş ulemâ arasından seçilen *Mescid-i Nebevî*'nin rutin işlerinden sorumlu kişilerdir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin Şeyhülharem maddesine göre, Ecevit'in büyük dedesi Hacı Emin Paşa, bu makama 1867 yılında getirilmiştir. Ecevit'in vefatından kısa bir süre önce çeşitli basın-yayın organlarında yer alan "*Ecevit'e 2 Milyar Dolarlık Miras*" şeklindeki haberler Hacı Emin Paşa'nın Medine'deki terekisiyle ilgilidir. Ecevit, 10 Temmuz 2005 tarihli *Milliyet* gazetesinde yer alan söyleşisinde, Fikret Bila'ya söz konusu mirasla alakalı şunları söylemiştir:

"Mirası bırakan dedem, Medine Harem Şeyhi Hacı Emin Paşa, Mekte'de de şeyhülislam denilebilecek bir görev yürütmüş. Bu görev esnasında Peygamberimizden kalan bazı evkafı da yönetmiş. Konu edilen arazisi üzerine, medrese denilebilecek bir veya birkaç büyük kitaplığı da bulunan bir yer yaptırmış. Bu kütüphane ve kütüphanelerin ise, aile vakfı tarafından yönetilmesini vasiyet etmiş. Bu vasiyet gereği çok değerli olduğu söylenen bu kütüphane veya kütüphaneleri de araştırmacıların hizmetine sunacağız. Ben öteden beri bu miras hakkında bilgi sahibiydim. Mirasın diğer vârisleri kuşaklar boyu alabilmek için uğraşmışlar. Benim böyle bir uğraşım olmadı. Suudi ve Osmanlı hukuku gibi birçok karmaşık düzenlemelerle uğraşmak gerekliydi. Ben, bu mirasın Türk devletine ve Türk hacılarına bırakılmasının uygun olacağını düşünüyordum. Ancak, hukuken nasıl yapılacağını bilemiyordum... Sağ olsun Sayın Cumhurbaşkanı, hem Cumhurbaşkanı, hem hukukçu olarak hemen ilgilendi. Konuyu Diyanet İşleri Başkanımızla da görüşmüş. Onlar da hemen harekete geçtiler. Diyanet İşleri Başkanımız Sayın Bardakoğlu ve ilgili daire başkanları beni ziyaret ettiler ve hukuki olarak izlenecek yol hakkında bilgilendirdiler. Şimdi bu

işlemler yapılıyor. Bu mirasın Türkiye'ye, Türk hacılara yararlı olması beni çok mutlu eder..."

Ecevit, Medine'deki mirasını Türk hacılarının yararlanmaları karşılığında devlete bağışladığını beyan eden yukarıdaki sözlerinden on altı ay sonra vefat etmiştir. Ancak vasiyetine rağmen mirasın devlete intikali konusunda şu ana kadar herhangi bir somut gelişme yaşanmamıştır.

Ecevit'in annesi Fatma Nazlı Hanım'ın babası Mehmet Emin Sargut ise alay kumandanlığı yapmış bir albaydır. Ecevit çocukluğunda zaman zaman dedesi Sargut'un Adapazarı'ndaki evine ziyarete gitmiş; bu evde bulunan devasa Atatürk fotoğrafının önünde dedesiyle birlikte Gazi Paşa'nın (Atatürk'ün) trenden inişini canlandıran oyunlar oynamıştır.

Görüldüğü üzere Ecevit'in ressam annesi ile gazeteci, siyasetçi ve profesör babası laik-modern bir profil çizen tipik Cumhuriyet elitleri olsa da, onun bir önceki kuşaktan akrabaları Osmanlı gelenek ve kültürüyle yoğrulmuş, önemli makamlarda bulunmuş *ilmiye* ve *seyfiye* sınıfına mensup *soylu* insanlardır. Diğer bir ifadeyle, Ecevit de, Türkiye'de kendini *Kemalist* veya *sol* çizgide tanımlayan hemen hemen herkes gibi *dedesi namaz kılan; ninesi de başörtülü olan* birisidir. Ecevitler çok zengin olmasalar da dönemin şartları itibariyle hiç de azımsanmayacak maddî imkânlarla sahiptir. Nitekim Ecevit'i *Robert Kolej* gibi bir özel okulda okutabilmeleri bu durumun en müşahhas örneğidir. Ancak Ecevit'in şansı *Robert Kolej*'de eğitim görmesinden ziyade hayli yüksek derecede kültürel ve entelektüel birikimi olan bir ailenin içerisinde yetişmiş olmasıdır. Zira ailenin bu hususiyeti Ecevit'in düşünce dünyasını zenginleştiren temel unsurdur. Esasen bir siyasetçi olarak Ecevit'in en önemli meziyeti tam da burada karşımıza çıkar. O *elit* ailevi geçmişine rağmen isminin önüne *Halkçı* sıfatını alabilecek kadar halkın gönlünde makes bulmayı başarmış mâhir bir politikacıdır. Ecevit, demokrasinin

yalnızca *kratia* ile irtibatlı yönetim ve iktidar boyutunu değil; *demos*'la alakalı olan siyasî topluluk, halk itibarıyla de önem taşıdığına bilincinde bir siyaset adamıdır. *Kratia* kapısını açan tek meşru anahtarın *demos*'un elinde olduğuna inanan Ecevit, siyasî yaşamı boyunca hiçbir zaman kışladan medet ummamış, istikametini her zaman halkın pusulasına göre ayarlamış ve halkı küçük gören yaklaşımların daima karşısında olmuştur. Ecevit, 27 Temmuz 1960 tarihli *Ulus* gazetesinde yayımlanan *Derdin Çoğu Şehirdedir* başlıklı yazısında Demokrat Parti'nin (DP) on yıl iktidarda kalmasını *köylü cehaletine* bağlayan sathi teze kuvvetli bir şerh düşmüş ve eklemiştir:

“Genel olarak köylü, okuma yazma bilmediği halde, siyasal olayları şehir ve kasabalardaki ortalama halktan daha iyi izler. Bu satırların yazarı, 1957-60 arasında politikacı olarak en istifadeli saatlerini, günlerini köylerde geçirmiş, en çetin sınavlardan köylü karşısında geçmiştir. Köylünün, siyasal gelişmeleri, sorularına cevap vermekte yer yer güçlük çekilecek kadar yakından bildiğini; nice şehir ve kasabalarda kolayca alkış toplayabilen demagojik konuşmalar, tutulması imkânsız sözler karşısında köylünün ya duvar gibi soğuk kaldığını ya da o ince esp[er]isiyle alay ettiğini görmüştür.”

Babasının işlerinden dolayı ilk öğrenimini Ankara'da tamamlayan Ecevit, ilkokul yıllarında genel olarak başarılı bir öğrenci olsa da sanata ve edebiyata olan düşkünlüğünden dolayı okul derslerine fazla önem vermemiştir. İlkokul serüveninin ardından ailesi tarafından önce *Ankara Erkek Lisesi*'nin orta kısmına gönderilmiş; sonra daha iyi bir eğitim alması ve yabancı dil öğrenmesi kaygısıyla *Robert Kolej*'e kaydettilmiştir. Kolej'de arkadaşlarından ayrı duran tavrı ve melankolik halet-i ruhiyesi nedeniyle Ecevit'e *Hacı* lakabı takılmıştır. *Robert Kolej*'den arkadaşı Altemur Kılıç onu şu cümlelerle tarif etmiştir:

“Çok nazik, çok kibar, karıncayı incitmeyen, arkadaşlıklarına dikkat eden, biraz içine kapanık bir insandı. Tek uğraşı şiir yazmak ve

çay içmekti. Bol miktarda çay içer, şiir yazardı. Politikayla kesinlikle alakası yoktu. Politikayı bilmezdi. Sağ-sol bilmezdi. Biz aramızda sağ-sol münakaşaları yapardık. Ben sağda, Mehmet İsvan solda. Nazım Hikmet münakaşaları falan, Bülent karışmaz, dinlerdi. “Sen de haklısın derdi”. Hatta biraz milliyetçiliğe, sağa meyyal idi.”

Gerçekten de Ecevit, devrin ortalama bir *Robert Kolejli* öğrencisinin aksine son derece *asosyal* kişilik özellikleri sergileyen bir talebeydi. Özellikle Robert Kolej’in o dönem bir şehir efsanesi hâline gelmiş *kızlı erkekli* danslarına ve partilerine katılmakta arkadaşlarının kahir ekseriyetine nazaran mütereddit hatta isteksiz bir tavır içerisindeydi. Yine bir seferinde okul arkadaşlarından birisi, “*Eco bu sefer mutlaka geleceksin. Kızlar hem bol, hem de güzel. Gözünü açma zamanın geldi, geçiyor. Vallahi evde kalacaksın.*” diyerek onu partiye davet etmiş; Ecevit ise bu daveti, “Çok teşekkür ederim. Fikrime katılmayabilirsiniz ama, ben, dansı ve partileri faydasız ve zararlı buluyorum.” sözleriyle reddetmiştir. Ecevit’in, kabuğunu kırıp arkadaşları arasında sivrilmeye başlamasını tetikleyen hadise ise onun Kolej’in, *İzlerimiz* başlıklı edebiyat dergisine başyazar seçilmesi olmuştur. Aslında başyazarlık için düşünülen ilk isim Ecevit değil; Altemur Kılıç’tır. Ancak Kılıç’ın, onu okuldaki Musevilerin yanına dahi oturmaktan alıkoyan *faşizan* eğilimlerini sakıncalı bulan okul yönetimi, Ecevit isminde karar kılmıştır. Ecevit, derginin o sayısına iri puntolarla “*Bu (İzlerimiz)i, giderilmesi elimizde olmayan engeller yüzünden aramıza alamadığımız değerli arkadaşımız Altemur Kılıç’a ithaf ederiz.*” notunu düşerek arkadaşına jest yapmıştır. Robert Kolej’i edebiyat dergisinin başyazarlığı ile birlikte şiir ve tercümedeki vukûfiyeti ortaya çıkan Ecevit’in, lakabı da *Hacı*’dan *Eco*’ya dönüşmüştür.

Şiir, Ecevit için sığınılacak nihaî bir melce olmuş; siyasetin kimi zaman hayallerine ve umutlarına serpiştirdiği ölü toprağını dizelerin yardımıyla silkelemeye çalışmıştır. Onun şiirle ilk

profesyonel münasebeti Robert Kolej’de düzenlenen edebiyat yarışmaları vesilesiyle gerçekleşmiştir. 1942-43 yılları arasında *Robert Kolej*’de düzenlenen üç yarışmanın ikisinde, şiir ve nesir dallarında birincilikler kazanmıştır. Henüz Rum asıllı sınıf arkadaşı Dimitri Andriadis, Ecevit’i “*Bir bardak çay, bir yaprak kağıt, bir kurşun kalem ve bir şiir kitabı... İşte Bülen[din] en sadık arkadaşları sözleriyle tanımlamıştır.*”

Ecevit, Hintli şair Rabindranath Tagore’dan yaptığı bir şiir çevirisini Çağaloğlu’ndaki İnkılap Kitapevi’ne götürdüğünde, yayınevi yetkilileri böylesine profesyonel çeviri yapanın henüz on altı yaşındaki bir lise öğrencisi ile tanışmanın şaşkınlığını yaşamıştı. Tagore vesilesiyle ilk çeviri teklifini alan Ecevit, sanat yoluyla ilk telif ücretini bu sayede kazanmıştır. Kolej’in edebiyat dergisi *İzlerimiz*’in başyazarı olmak Ecevit’in talihini değiştirmişti bir kere; şimdi sırada eşi, dostu, sırdaşı ve her daim siyasî naibesi olacak Rahşan Ecevit ile tanışma vardı. *İzlerimiz* dergisinin Robert Kolej’de 1943-44 yılları arasında düzenlediği resim yarışmasının birincisi aynı zamanda Ecevit’in annesi Nazlı Hanım’ın Ankara Kız Lisesi’nden talebesi olan Rahşan Aral’dı.

İkilinin ilk teması bu yarışma vesilesiyle oldu. Robert Kolej’den 1944 yılında mezun olan Ecevit, Ankara’ya döndüğünde, hukukçu babası Fahri Ecevit’in de zorlamalarıyla Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kayıt yaptırmıştı. Ancak Hukuk Fakültesi’nde yalnızca üç ay devam ettikten sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin İngiliz Filolojisi bölümüne geçiş yaptı. İngilizce bilenlerin el üstünde tutulduğu yıllarda, Ecevit, mükemmele yakın İngilizcesi sayesinde Basın Yayın Genel Müdürlüğü’nde işe başladı. Burada hem mütercim olarak çalışmakta hem de yüksek tahsilini sürdürmekteydi. Ancak işlerin yoğunluğu nedeniyle okula çok zaman ayıramamış; 1946’da da Rahşan Ecevit ile evlenerek İngiltere’ye gitmişti. Londra Büyükelçiliği Basın Ataşeliği’nde *ikinci kâtiplik* görevine atanan Ecevit’in İngiltere

yılları maddî zorluklarla geçmiştir. Özellikle ilk zamanlar düzenli maaş alamayan Ecevit, üstüne üstlük ateşeliğin giderlerini de kendi cebinden karşılamak durumunda kalmıştır. Rahşan Ecevit bu dönemde yaşadıkları maddî sıkıntıları şöyle anlatır:

“Biz İngiltere’de olduğumuz sırada, hemen savaş sonrasıydı ve her şey vesikaya bağlanmıştı. Zaten orada da yiyecek kıtlığı vardı. Biz o vesikayla alınacakların tümünü alamazdık. Paramız olmadığı için. Alabildiğimiz kadarıyla idare ederdik...”

İngiltere’de geçirdiği zaman ve burada edindiği tecrübeler, *Robert Kolej*’in siyasî nitelikleri olmayan şair ruhlu talebesinin, siyasetin heyecan verici dünyasını keşfetmesine neden olur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kıtlık ve yoksullukla mücadele eden İngiliz halkının yaşadığı mucizevî dönüşüme bizatihi şahit olan Ecevit’in sanat ve edebiyatla dolu zihni, artık siyasî, toplumsal ve iktisadî gelişmelere de duyarlıdır; üstelik bu konular hakkında çeşitli tasavvurlara da sahiptir.

1950 yılında Türkiye’ye dönen Ecevit, babasının Nihat Erim ile olan dostluğunun da referansıya, CHP’nin yayın organı *Ulus* gazetesinde çalışmaya başlar. Başlangıçta resim ve heykel üzerine yazılar yazan Ecevit, sonraları sanat eleştirilerini bir kenara bırakarak tamamen siyasî içerikli yazılar kaleme almaya başlar. *Ulus*’ta çalıştığı dönemde 1954 ve 1957 yıllarında olmak üzere iki defa Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) giden Ecevit, bu ziyaretlerinde hem Amerikan basınını yakından tanıma şansı bulmuş hem de -Rockefeller Vakfı’nın yazarlara mahsus bursundan yararlanarak- Harvard Üniversitesi’ndeki sosyal psikoloji, Ortadoğu ve Osmanlı tarihi seminerlerine katılmıştır. 1957 yılı Ecevit’in siyasî hayatındaki en önemli dönüm noktalarından biridir. ABD’de olduğu günlerde ülke gündemini yakından takip etmeye devam eden Ecevit, genel seçimlerin bir yıl öne alınarak, 27 Ekim 1957’de yapılmasının kararlaştırıldığını öğrenince apar topar ülkeye döner.

İngiltere yıllarından itibaren siyasi ideal ve tasavvurlar beslemeye başlayan Ecevit'in ülkeye alelacele dönüşünün altında yatan sebep CHP vekili olma isteğidir. Ancak döndüğü gün CHP Genel Başkanı İnönü'nün milletvekili aday listelerini tamamladığını öğrenir. Yine de, İnönü'nün gazeteci damadı Metin Toker'i ziyaret edip şansını denemek ister. Aslında İnönü, Toker'i milletvekili yaparak dokunulmazlıktan yararlandırmak istemektedir. Ancak Toker, politikayı değil, gazeteciliği tercih ederek hakkindan feragat edeceğini İnönü'ye bildirir. Ecevit ise Toker'e yaptığı ziyaretinde meslektaşına "*Senin kontenjanına ben talibim*" diyerek seçimlerde aday olmak istediğini açıklar. Böylece Toker'in konuyu İnönü'ye bildirmesi ve Millî Şef'in de tasdik etmesiyle birlikte Bülent Ecevit, Ankara'dan on üçüncü sıra milletvekili adayı olur ve seçilir. 27 Mayıs Askerî Darbesi'nden sonra yeni anayasayı hazırlayacak kurucu meclise CHP tarafından gönderilen temsilciler arasında Ecevit de vardır. Buradaki performansıyla dikkatleri üzerine çeken Ecevit, 1961 seçimlerinden sonra kurulan 26. Hükümet'in Çalışma Bakanlığı'na getirilir.

CHP'nin Kimlik Sorunsalı, Ortanın Solu ve Ecevit

Bu çalışmanın Ecevit'in yaşamının bir bölümünü özetleyen birinci bölümü, onun çalışma bakanı olarak atandığı 1961 tarihinde son bulur. Zira Ecevit'in CHP içerisinde yükselmesinde, *Ortanın Solu* söyleminin vitrin yüzü hâline gelmesinde ve Türk siyasî hayatına mâl olmasındaki ilk kilometre taşı, onun çalışma bakanlığı deneyimidir. Dönemin *Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu* Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve Genel Sekreteri Halil Tunç ile yakın bir çalışma zemini oluşturan Ecevit, sendikalara geniş bir faaliyet alanı çizen ve serbestçe örgütlenebilmelerine imkân sağlayan *274 sayılı Sendikalar Kanunu* ile işçi ve işverenlerin anlaşamamaları durumunda taraflara

grev ve lokavt hakkı tanıyan 275 sayılı *Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun* çıkmasında mihmandarlık yapmıştır.

İşçilerin lehine izlediği sosyal politikalar, zamanının siyasî elitlerine, özellikle de tipik bir CHP'li politikacıya benzemeyen *halkçı duruşu*, çalışkanlığı ve dürüstlüğü, henüz otuzlu yaşlarındaki Ecevit'i kitlelerin nezdinde İşçi Babası yapmış; *Ecevit karizmasının* nüveleri bu dönemde atılmıştır. Bu noktaya bir parantez açmak gerekirse, 1960'lı yıllarda işçi haklarında yaşanan kazanımlar tek başına Ecevit faktörü ile açıklanamayacak, onun şahsını aşan tarihsel bir arka plana sahiptir: 1961 Anayasası'nın sağladığı *görece* özgür siyasî ortam, sanayileşmenin ivme kazanması, kentleşme oranının artması, sol akımların hem küresel hem de yerel düzeyde yükselmesi gibi hukukî, sosyo-ekonomik ve siyasî gelişmeler; Cumhuriyet tarihinde yeni bir paradigmanın sahne aldığı habercisidir. Aralarında Ecevit'in de olduğu bir grup CHP'li, partilerinin bu yeni sahneye uygun bir biçimde dekore edilmesi gerektiğinin farkındadırlar. Bu yüzden sosyo-ekonomik meseleler, dönemin ruhuyla da paralel olarak CHP'nin siyasî ajandasının öncelikli gündem maddeleridir. İşte *Ortanın Solu* söyleminin kökenlerini tam da burada, hatta biraz daha gerilerde, 1950'lerin CHP'sinde aramak gerekmektedir.

Kimliğini Arayan Bir Parti: “1950'lerin CHP'si”

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimler, DP'yi iktidara taşırken; CHP'nin yirmi yedi yıllık *tek parti* idaresine son verdi. CHP'nin paltosundan çıkan DP'nin, halkın tabiriyle *demirkırat*ların iktidara gelişiyle CHP, kendini daha önce tamamen yabancı olduğu siyasî bir pozisyonda, muhalefette buldu. Devlet gemisinin kaptan köşkünde oturmayı âdet edinmiş bir partinin, kendi tayfası tarafından koltuğundan edilip, ikinci sınıf muhalefet kamarasına gönderilmesi, CHP açısından kolaylıkla adapte olunamayacak bir gelişmeydi. Nitekim CHP'nin

muhalefete intibak dönemi sancılı geçti ve parti ilk zorluğu parlamento temsilinde yaşadı. 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinden sonra CHP -kendi eseri olan çoğunluk sistemi yüzünden- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) sırasıyla 69, 31 ve 178 sandalye kazanırken DP 415, 503 ve 424 sandalyeye sahipti. Öte yandan Türk devlet yönetim geleneğinden tevârüs eden, geçmişte İttihat Terakki idaresi ve tek parti CHP'sinde de rastlanan *otoriterlik semptomları* artık DP'de de görülür olmuştu.

DP'nin dozajı giderek artan baskıcı politikaları, CHP'yi bir kez daha alışık olmadığı yerde, temel hakları ve evrensel demokratik değerleri müdafaa eden bir noktada mevzilenmeye zorlamıştı. Bu durum, CHP'yi seçmen tabanını genişletmeye ve siyasî melodisine yeni notalar eklemeye mecbur bırakmıştı. Ancak CHP yine de seçim kazanamıyor ve DP karşısında art arda mağlubiyetler yaşamaya devam ediyordu. 1950 seçimlerindeki yenilgisini halkın kandırılması ve DP'nin dini siyasete alet etmesiyle izah etmeye çalışan CHP mahfillerine göre, halk en yakın seçimde hatasını telafi edip ibresini tekrar CHP'den tarafa çevirecekti. Ancak amiyane tabirle, evdeki hesap çarşıya uymamıştı. DP, 1954 seçimlerinden iktidarını berkiterek, oy oranını ve sandalye sayısını arttırarak mutlak zaferle çıkmıştı.

CHP ise bir nevi *stendhal sendromu* yaşamasına sebep olan 1954 seçimlerinden sonra kusurun dışarda değil de içerde olduğunu; çözüm yolunun ise ancak kendini düzeltmekten geçtiğini yavaş yavaş idrak edecek ve örgütsel yapısında yapmaya başladığı değişikliklere hız verecekti. Bu açıdan bakıldığında 1954 seçimlerinin CHP tarihi açısından çok önemli bir dönüm noktasına tekabül ettiği söylenebilir. Mete Kaan Kaynar'ın *Türkiye'nin 1950'li Yılları* başlıklı derlemesindeki ifadesiyle "...CHP'nin gerçek anlamda bir siyasî parti olabilmek için ilk başta aşması gereken de bu aldatma/aldatılma paranoyasının yanlışlığını anlaması olacaktır."

Yunus Emre'nin *CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol* isimli çalışmasında altını çizdiği gibi, CHP tek parti döneminde ve tek parti için teşekkül ettirilmiş bir örgüttü. Partinin programı, örgütsel yapısı ve ideolojisi çok partili siyasî yaşamın koşullarıyla uyumlu değildi. CHP, çok partili siyasî konjonktürün icap ettirdiği şartlar ile kendi parti yapısı/dokusu arasındaki uçurumu kapatmak için ilk girişimlere 26 Kasım 1951'de toplanan Dokuzuncu Kurultay'ında başlar. Tüzükte yapılan değişiklikle *Parti Divanı* ilga edilip yerine *Parti Meclisi* ikame edilir. Ayrıca, Parti Tüzüğü'nün 54. maddesinde de değişikliğe gidilerek, milletvekili adaylarının yüzde 30'unu seçme yetkisi Genel Merkez'den alınır; adayların belirlenmesindeki inisiyatif tamamen teşkilâtın tasarrufuna bırakılır. Yine bu Kurultay'da, Genel Sekreter'in, Genel Başkan ve Genel İdare kurulu tarafından tayin edilmesi usulüne son verilerek, demokratik bir şekilde Kurultay tarafından seçilmesine karar verilir. Bu karardan sonra yapılan Genel Sekreterlik seçiminde, 687 delegeden 642'sinin oyunu alan Kasım Gülek, üstelik de *Millî Şef*'in şerhine rağmen seçilir. Böylelikle, 1923-50 dönemi CHP'si için hayalden ibaret olan *Millî Şef* İnönü'ye rağmen bir karar ihdas edilebilme özgürlüğü 1950'lerin hemen başında gerçekleşmiş olur. Parti içerisindeki siyasî ve idarî ağırlığı artan, özgül bir vasıf kazanan Genel Sekreterlik makamı, CHP'nin iki numaralı koltuğu hâline gelir. Bu durum daha sonraları ortaya çıkacak olan İnönü-Gülek rekabetinin ayak sesleridir.

Doğan Nadi Abalıoğlu, 1 Aralık 1951 tarihli *Cumhuriyet* gazetesindeki Dokuzuncu Kurultay'ı değerlendiren yazısında CHP'nin temel sorununu şöyle tespit eder: "*C.H.P. son senelerde kendi ana prensiplerini ihmal etmiş, halk arasına nüfuz edememiş, halkla icab ettiği gibi haşır neşir olamamıştır, kısacası kendi esas istinadgâhı olan büyük halk kütlesinden ihtimal farkında bile olmadan ayrılıp uzaklaşmıştır.*" Esasen ortada, Abalıoğlu'nun iddia ettiği gibi ne halka nüfuz edemeyen, ne de halktan uzaklaşmış

fildişi kulesine çekilen bir CHP vardır. Tek parti dönemi CHP'sinin, siyasetin en önemli gerekliliklerinden olan halkla temas etmek, onunla bütünleşmek gibi bir ihtiyacı, derdi yoktur. Hatta erken Cumhuriyet'in CHP'si, taşra örgütlenmesini dahi tam olarak teşkil ettirmemiş; üstelik bu durumu bir eksiklik yahut beceriksizlik kabilinden de görmeyen bir partidir. Örneğin 1939 yılında kuruluşunun on altıncı sene-i devriyesini dolduran CHP'nin, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Hakkâri, Mardin, Siirt, Tunceli, Urfa ve Van'da, yani Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki toplam on ilde parti örgütü bulunmamaktadır.

Cemil Koçak'ın hatırlattığı gibi, 29 Mayıs 1939 tarihinde Ankara'da toplanan Beşinci CHP Büyük Kurultayı'na katılan *mebus* sayısı 417, mebus sayısının neredeyse yarısına karşılık gelen *delege* sayısı ise sadece 211'dir. Kuşkusuz, yarışmacı olmayan bir siyasî sistemde, tek parti olarak salınan, teşkilât yapılanmasını bile nakıs bırakan CHP'den halkla temas etmek noktasında ihtimam göstermesini ummak hayli iyimser bir beklenti olacaktır. Kurulduğu 1923 yılından, iktidarı DP'ye bıraktığı 1950 yılına kadarki tarihsel kesitte siyasî hayatımızda yer alan CHP, *genel başkan*, *genel başkan vekili* ve *genel sekreterden* müteşekkil *Parti Başkanlık Divânı*'nın, yani bir çeşit *triumvirliğin* yönetimindedir. Öte yandan bu dönemde CHP'nin muğlak bir *muâsırlaşma* hedefi dışında halka takdim ettiği ne bir tutarlı ideoloji ne de söylem vardır. CHP'nin siyaset biliminin tanımladığı anlamda bir siyasî organizmaya, örgütlü bir siyasî partiye dönüşmesi, devlet mekanizmasıyla kurduğu *kommensalist* ilişki biçiminin sona erdiği 1950'li yıllardan sonra mümkün olacaktır.

Tek parti yıllarından kalma örgütsel ataletinden arınma çabalarına devam eden CHP, bu minvalde kurultay çalışmalarına hız verir. 22 Haziran 1953 tarihinde Onuncu CHP Kurultayı'nda Genel Başkan İnönü, Genel Sekreterliğin kurultay tarafından seçildiği için ikinci bir otorite gibi hareket ettiğini ve partinin

uyum içerisinde çalışmasına mâni olduğunu öne sürerek söz konusu makâmın kaldırılmasını teklif eder. Ancak Millî Şef'in ve elli partilinin imzalarını taşıyan bu öneri ilgili komisyon tarafından reddedilir. Ayrıca Genel Sekreterlik için yapılan seçimde İnönü'nün desteklediği Şemsettin Günaltay değil; 709 delegenin oylarıyla yine Kasım Gülek seçilir. Parti programında da yapılan değişiklikle partinin temel ilkelerini tanımlamak için kullandığı *Kemalizm* kavramı *Atatürk Yolu* olarak değiştirilmiş; *Kemalizm* ifadesi parti programından çıkartılmıştır. 2 Mayıs 1954 seçimlerinden kısa bir süre sonra, 26 Temmuz 1954'te toplanan On Birinci CHP Kurultayı'nda ise *yeni tüzük* ve *parti programının* çok partili devirlerdeki zihniyet ve hüviyeti belirten prensiplerin esas alan bir anlayışla bezeneyeği açıkça vurgulanır.

Sonuç olarak 1950'li yıllarda yaşanan siyasî, ekonomik ve sosyal gelişmeler CHP'yi birçok açıdan değiştirmiş; parti örgütsel bağlamda ilk *epokhal* kırılmasını bu dönemde yaşamıştır. Ancak CHP hâlâ vazih bir istikametle ve tutarlı bir ideoloji/söylemle de kuşanmış değildir. Öte yandan unutmamak gerekir ki, CHP'nin kendini yenileme/değiştirme adına attığı bu adımlar, parti içerisinde de tam bir ittifakla kabul görmüş değildir. CHP'nin geleneksel mirasını muhafaza etmesi gerektiğinde ısrarcı olan bürokrasi kökenliler (gelenekçiler) ile partinin kabuk değiştirmesinin elzem olduğunu ileri süren yenilikçiler arasındaki hizipleşme çöktan ayyuka çıkmıştır. CHP bir yandan DP iktidarına muhalefet etmeye çalışırken bir yandan da kendi iç çekişmeleriyle uğraşmaktadır. Bir diğer ifadeyle, 1950'li yılların CHP'si, DP mukabelesi ve kendi iç murakabesi arasında git-geller yaşayan bir partidir.

CHP'nin yön arayışları 27 Mayıs 1960 *Askerî Darbesi*'nden sonra iyiden iyiye billurlaşacak, parti içerisindeki mücadelede yenilikçiler gelenekçilere galebe çalacaktır. 1950'lilerde bir anlamda *kuluçka evresinde* olan *Ortanın Solu* söylemi de, İnönü tarafından kullanılmasıyla birlikte kabuğunu kıracak ve siyasî

jargonumuzdaki yerini alacaktır.

Ortanın Solu Söylemi ve Ecevit Fenomeni

12-15 Ocak 1959 tarihleri arasında toplanan On Dördüncü Kurultayı'nda CHP, iktidara geldiği takdirde uygulamaya koyacağı politikaları İlk Hedefler Beyannamesi isimli bir manifesto aracılığıyla kamuoyuyla paylaşır. Söz konusu manifesto özetle, bir anayasa mahkemesinin tesisinden yargı bağımsızlığına, basın özgürlüğünden üniversitelerin özerkliğine, işçi ve sendikal haklardan ifade hürriyetine kadar bir takım hukukî, siyasî ve sosyal hayatı/hakları düzenlemeyi amaçlayan esaslardan oluşmaktadır. CHP bu esasları DP'yi sandıkta yenip TBMM'de anayasayı değiştirecek çoğunluğa ulaştığında, yenden muktedir olduğunda hayata geçirmeyi tahayyül etmiştir; ta ki araya *27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi* girinceye kadar. Ancak yine de CHP'nin İlk Hedefler Beyannamesi bir temenni olarak kalmadı. Zira CHP'nin *Beyanname*'deki önerilerinin büyük bir kısmı *1961 Anayasası'nca* gerçekleştirilir. Bu noktadan bakıldığında, *1961 Anayasası'nın, İlk Hedefler Beyannamesi'nin* anayasa hâline gelmiş bir sureti olduğu rahatlıkla söylenebilir.

27 Mayıs Darbesi'nin ardından kışlaya çağrılan demokrasi, tezkeresini nihayet *15 Ekim 1961* tarihinde yapılacak olan genel seçimlerle alacak ve tekrar sivil hayata dönecektir. CHP bu seçimlere, 1959'da ilan ettiği İlk Hedefler Beyannamesi'ne benzer, otuz maddelik bir seçim bildirgesiyle katılır. CHP, 23 Eylül 1961'de yayımladığı bildirmede özetle, *din ve vicdan hürriyetine saygı gösterilmesi, köy kalkınmasına başlanılması, işçi, emekli, dul ve yetimin maddî koşullarının iyileştirilmesi, gelir adaletsizliğine son verilmesi, küçük esnafın gelir vergisinden muaf tutulması, tarımda kullanılan araziden vergi alınmaması* gibi iktisadî taahhütlere yer verir. Mezkûr bildirge bir anlamda, 1950'lerin ortalarından 1965 seçimlerine kadar geçen sürede, *Ortanın Solu'nda* başat

olan iktisadî yaklaşımın temellerine dair en önemli ip ucunu teşkil eder. CHP bu bildirgeyle, büyük bir özgüven ve heyecanla gittiği 1961 seçimlerinden de umduğunu bulamaz. CHP seçimlerden, oyların yüzde 36.7'sini alarak birinci parti çıkmasına rağmen, beklentiler CHP'nin tek parti iktidarına imkân verecek bir tablonun husule gelmesi yönündedir. Öyle ki, Ecevit dahi CHP'nin zaferinden emindir. 12 Mayıs 1961'de *Ulus* gazetesinde yayımlanan köşe yazısında Ecevit şöyle der:

“İhtilâlden, hele siyasal faaliyete izin verildiğinden beri de, başka partilerin yalnız C.H.P. ile uğraşmaları, adetâ bir C.H.P [k]kompleksi içine düşmeleri, ve henüz iktidarda bulunmayan C.H.P. [ye] karşı aralarında şimdiden muhalefet yarışına çıkmaları, aleyhindeki bütün sinsî propagandalara rağmen, C.H.P [nin] kuvvetine delildir.”

1961 Seçimleri özellikle askerî bürokraside büyük bir burukluğa yol açar. Zira Şevket Süreyya'nın ifadesiyle, Menderes'in mirası halen mahfuzdur; DP'nin ardılı olarak kabul edilen partiler, Adalet Partisi (AP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi oyların yüzde 62.3'ünü almıştır. Neticede hiçbir partinin tek başına iktidar olamadığı seçimlerden sonra, Ordu'nun da baskısıyla, William Hale'in *silahların gölgesinde evlilik* adını verdiği, 26. Hükümet -Cumhuriyet tarihinin ilk koalisyon hükümetidir- CHP ve AP arasında teşekkül eder/ettirilir.

CHP ve AP arasındaki bu zoraki nikah uzun ömürlü olmasa da, CHP çeşitli ittifaklarla Şubat 1965'e kadar iktidarda kalmayı sürdürür. 1961-65 yılları arasındaki -İnönü'nün Başbakan olarak görev yaptığı- karma hükümetlerin programları ve icraatları dikkatli bir gözle incelendiğinde, birtakım çelişiklere rağmen, *Ortanın Solu'*na dair izlere rastlamak mümkündür. Çalışmada daha önce bahsi geçen, Ecevit'in çıkmasına öncülük ettiği 274 sayılı *Sendikalar Kanunu* ile 275 sayılı *Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu* bunlardan biri, belki de en önemlisidir. Ayrıca 27. Hükümet programının *kalkınma* meselesine yaklaşımı, Ecevit'in

1966 yılında yayımladığı *Ortanın Solu* risalesindeki kalkınma anlayışıyla neredeyse aynıdır. Program kalkınmanın nasıl tatbik edileceğini şöyle özetler:

“Türk ekonomisinin kalkınma hedefine özel teşebbüsün ve devlet sektörünün [yanyana] ve ahenkli şekilde çalışacağı bir ekonomik düzen içinde ulaşacağına ve özel teşebbüsün yaratıcı gücünden olduğu kadar devletin kalkınma yolundaki vazgeçilmez gayretlerinden de ahenkli şekilde faydalanma lüzumuna [kaniiz]. Özel mülkiyetin Anayasa himayesi altında bulunması ve özel teşebbüsün güven içinde çalışması, hürriyet içinde kalkınmanın şartıdır.”

1961-65 arasında İnönü'nün başbakanlığında kurulan karma hükümetlerin programlarında kol gezen sihirli kelimeler, *kalkınma ve sosyal adalet*'tir. Ecevit'in *Ortanın Solu* risalesi de tıpkı bu hükümetler gibi *kalkınma ve sosyal adalet* kavramları üzerinde durmuş; ama sosyal adalet ve kalkınma denkleminde bunlardan çok daha tılsımlı bir kelime/kavram eklemiştir: *Halk*.

Ortanın Solu'nun içeriğini tartışmaya burada bir fasıla verip tekrar 1960'ların ortalarına, CHP'ye dönecek olursak, partinin iktidarda kaldığı Şubat 1965'e kadar yenilenme/değişim tartışmalarına bir virgül koyduğu görülür. Ancak bu virgül, parti iktidardan düştüğünde kaldırılır ve CHP yine bir yön arayışı içerisine girer. Seksen bir yaşındaki Genel Başkan İnönü, partisinin 10 Ekim 1965'te yapılacak olan genel seçimlere reformist bir söylemle girmesi gerektiğini ve yeni bir CHP tarifine ihtiyaç duyduğu kanaatindedir. Nitekim İhtiyar Paşa bu yön arayışlarına bir son verip rotayı belirler: *Ortanın Solu*. İnönü, 1965 seçimlerinin hemen öncesinde, 29 Temmuz 1965 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan, Abdi İpekçi'ye verdiği mülakatta *Ortanın Solu* ve partisile ilgili şu beyanda bulunur:

“...C.H.P., bünyesi itibarıyla devletçi bir partidir ve bu sıfatla elbette ortanın solunda bir ekonomik anlayıştaadır. 1923'deki harap memleketinde devletçilik, nasıl tek, eşi ve yardımcısı olmayan bir kalkınma

çaresi idiye, bugün de ekonomik hayatımızın temel bir unsurudur. Daha Avrupa anlamında aksiyonları piyasada işleyen bir tek anonim şirket yoktur. Bana devletçiliğin, ortanın solunda olmanın, özel teşebbüsü engellediğinden bahsetmeğe kimin cesareti olabilir...”

İnönü yukarıdaki sözleriyle başladığı mülakatı, *Ortanın Solu*'nun *sosyalist* ve *komünist* fikirleri bünyesinde barındıran *aşırı* bir sol akımı temsil etmediğini belirterek kapatır. İnönü'nün bu mülakatı kamuoyunda ciddi bir ses getirmiş ve bu tarihten itibaren *Ortanın Solu* -uzunca bir süre gündemden düşmemek kaydıyla- CHP'nin temel meselelerinden biri hâline gelmiştir. Bu arada *Ortanın Solu* ile ilgili görüş bildiren tek isim İnönü de değildir. Millî Şef'in prenslerinden, Ecevit de köşe yazılarında *Ortanın Solu* kavramının içini doldurmak ve komünizmle bir irtibatının olmadığını anlatmakla meşguldür. Aslında *Ortanın Solu* ifadesinin ilk kim tarafından kullanıldığı noktasında bir rivayetler silsilesi mevcuttur. Bu ifade ilk olarak İnönü'den daha önce İsmail Rüştü Aksal, Nihat Erim ve Ecevit tarafından zikredilmiş; hatta bizatihi İnönü, *Ortanın Solu* söylemini 1965'ten önce de kullanılmıştır. Bu isimlerden çok daha önce *Ortanın Solu* ifadesini ilk kullananlardan biri de gazeteci Nadir Nadi Abalıoğlu'dur. Abalıoğlu, 31 Temmuz 1945 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan *Hangi Sosyalizm* başlıklı yazısında, dönemin ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'in “*Ben ne sağda, ne de soldayım. Hafifçe sola meylederek ortada duruyorum.*” sözlerinden hareketle *Ortanın Solu* ifadesine yer verir. Ancak unutulmamalıdır ki, Abalıoğlu'nun 1945 yılında kullandığı *Ortanın Solu* ifadesi, Roosevelt'in sözlerini teşbih etme gayesiyle kullanılmış lafzî bir beyanattan ibarettir; muhtevaya ilişkin değildir. *Ortanın Solu*'nun bir ifade ya da bir kavram olarak ilk kimin tarafından kullanıldığı/icat edildiği tartışması bir yana, şurası kesindir ki, bu söylem İnönü'nün 1965'teki konuşmasının akabinde siyasî literatürümüze/jargonumuza arz-ı endam eylemiştir. Söylemin

en az İnönü tarafından beyan edilmesi kadar önemli olan bir diğer husus da kullanıldığı 1965 yılıdır. Çünkü daha önce de kullanılmasına rağmen üzerinde fazlaca durulmayan *Ortanın Solu* kavramının bu yıllarda popüler hale gelmesi tesadüfî bir durum değildir. Bu siyasi mefhumun özellikle 1960'lı yıllarda etkin ve yaygın bir kullanım kazanmasının en önemli sebeplerinden biri, bu zaman aralığında siyasetin sağ ve sol akımlar/cepheler üzerine kurgulanan doğasıdır. Partilerin siyasî skaladaki konumları artık hiç olmadığı kadar anlamlı ve mühimdir. Ayrıca söz konusu dönemde ilk defa bir sosyalist parti, Türkiye İşçi Partisi (TİP) kitlelerden destek ve güç almaya meyyal bir şekilde seçimlere hazırlanmaktadır. TİP'li sosyalizm havarilerinin öğretileri özellikle dönemin radikal ruhlu gençlerinde makes bulmaktadır. TİP'in varlığının da, CHP'nin *Ortanın Solu*'nda mevzilenmesinde bir ölçüde katalizör görevi gördüğü söylenebilir.

1965 seçimlerine giderken çareyi *Ortanın Solu*'na yönelmekte bulan CHP, bu kavramı hem ne olduğunu vaz'eden bir deklarasyon hem de ne olmadığını tevsik eden bir belge olarak sunmaya çalışmaktadır. Örneğin, seçimlerinden üç gün önce yaptığı radyo konuşmasında İnönü, "*Varlıklı bir insanın yaşayışını sağlamayı, devlet anayasa ile taahhüt etmiştir. Bizim devletimiz, bu vasfı ile ortanın solundadır. Bizim anayasamız ortanın solundadır. C.H.P. bunun gereğini yapmak sözü ile milletin karşısına çıkıyor.*" diyerek *Ortanın Solu*'nun tarifini yapmakta; yine aynı konuşmasında *Ortanın Solu*'nun komünizm anlamına gelmediği gibi, "*perişanlılığı ve tehlikesi hissedilen*" komünizme bariyer teşkil edebilecek yegâne çözüm olduğunu vurgulamaktadır. İşte Ecevit'in *Ortanın Solu* risalesini yayımlamasından önce, kavramın müphem, tuhaf ve mahiyeti bulanık yapısının noktası da burada gizlidir. CHP'nin *Ortanın Solu* şemsiyesi altına girerek korunmak istediği *felaket* bellidir; *komünizm*. Ancak *Ortanın Solu* ile vermek istediği mesaj net değildir. İnönü ve kurmaylarının söylemlerine bakılırsa

Ortanın Solu; CHP'nin altı okundan biri olan *devletçiliğin* daha rakik, daha süslü ve hikâyeleştirilmiş anlatımından başka bir şey değildir; ta ki Ecevit'in *Ortanın Solu*'nu tamamen sahiplenip sazi eline almasına kadar.

Ortanın Solu söylemiyle girilen 1965 seçimleri, CHP açısından tam anlamıyla bir fiyaskoyla neticelenir. 10 Ekim 1965 yılında yapılan seçimlerde, yüzde 28.7 oy olan CHP, tarihinde ilk kez yüzde 30'ların altına düştü ve böylelikle o güne kadarki en ağır seçim hezimetini tatmış olur. Seçim sonuçlarının ardından parti kendini *ortanın solundakiler* ile *ortanın sağındakiler* arasında yaşanan tartışmaların, çekişmelerin içinde bulur. Aralarında Turhan Feyzioğlu (başlangıçta *Ortanın Solu* saflarındadır), Emin Paksüt ve Fethi Çelikbaş gibi isimlerin olduğu *ortanın sağındakiler*; seçim sonuçlarını gerekçe göstererek *Ortanın Solu* söyleminin ivedilikle terk edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ecevit, Turan Güneş ve İbrahim Öktem'in başını çektiği *ortanın solundakiler* ise "*Bir söz tek başına ne seçim kazandırır ne de seçim kaybettirir. Mesele kelimelerde, kavramlarda değil halka kendimizi açık açık anlatmakta,*" diyerek müdafaaya geçmiştir. Genel Başkan İnönü, en önemli karakteristik özelliklerinden olan ihtiyatlı davranma tavrını bu tartışmalarda da bozmaz. Millî Şef, ağırlığını *Ortanın Solu*'ndan yana koysa da, karşı tarafı idare etmeye matuf demeçler vermekten de geri kalmaz.

CHP *Ortanın Solu* çevresinde yapılan bu tartışmaların akıbeti ve partinin nihaî yol haritası, 18-21 Ekim 1966 tarihinde yapılan CHP'nin On Sekizinci Kurultay'ında belli olur. İlk iki günü kavga varan sert tartışmalar ve restleşmelerle geçen Kurultay'ın üçüncü gününde, ilk konuşma sırası *Ortanın Solu*'nun en hararetli savunucusu Ecevit'indir. Büyük sevgi gösterileri ve lehte sloganlar eşliğinde kürsüye gelen Ecevit, *Ortanın Solu* akımını şu sözlerle savunmuştur:

“...C.H.P. [ni] Atatürk ve onun en yakın arkadaşı İsmet İnönü kurmuşlardır. Ortanın solu, bu partiyi Atatürk[le] kurmuş olan İnönü'nün C.H.P. [ye] yarattığı niteliklidir. Atatürkçülüktür. Ortanın soluna karşı olan bir kısım arkadaşlar, hem buna karşı görülüyorlar, hem de Atatürkçüyüz diyorlar. Ortanın solu deyimine karşı olanlar, Atatürk ilkeleriyle çelişme halindedirler... Ortanın solu yüzünden seçimi kaybetmedik. İç ve dış sömürücüleri karşımıza aldığımız için kaybettik. Gene bunları karşımıza alacağız. Çünkü Türk halkının kurtuluşu buradadır. Ortanın solu tartışması sona ersin ki, 3 yıl halka bunu anlatabilelim. Tavizci, üstü kapalı politika CHP'ye bir şey kazandırmaz. Biz küskün vatandaşlardan oy alabilmek için daha çok CHP'li olmalıyız. Onlara kendimizi inandırmalıyız. Bunun için projeksiyonları kendimize ve kendi içimize çevirmeliyiz. Açık olmalıyız. Kol kırılıp yen içinde kalacak, bu politikayla ve kırık kolla iktidara gelmez. Kendimize düşman seçerek değil, yeni ülküler sunarak iktidara geleceğiz. (İktidar kötüye gidiyor, halk nasıl olsa bize dönecek) diyenler var. Biz, daha az kötü olduğumuz için değil, daha iyi olduğumuz için oy almalıyız. Memleketi felâkete sürüklemeyen iktidara gelmenin yolunu bulmalıyız ki, demokrasi tehlikeye düşmesin...”

Ortanın Solcuları ile muhaliflerinin yarıştığı Kurultay'da, Parti Meclisi için muhalifler, genel merkez ve *Ortanın Solu* grubu kendi listelerini hazırladı. Seçimlerde kırk iki üyeli Parti Meclisi'ne, Ecevit'in lideri olduğu ortanın solu grubunun listesinden yirmi üç kişi girer. Böylelikle ortanın solu grubu Parti Meclisi'nde çoğunluğu elde etti ve Ecevit'e genel sekreterlik yolu açılır. Ecevit, 24 Ekim 1966'da Parti Meclisi'nin ilk oturumunda kırk iki oyun otuz birini alarak CHP'nin iki numaralı koltuğuna, genel sekreterliğe seçilir. *Ortanın Solcularının* parti içerisindeki çoğunluğu ele geçirmesinin ardından *Ortanın Solu*, CHP'nin resmî politikası hâline gelir.

Ecevit, On Sekizinci Kurultay'dan hemen önce, 14 Ekim 1966 tarihinde yayımladığı *Ortanın Solu* başlıklı risalesiyle, bu çizginin ideolojik çerçevesini çizmeye; söylemi teorik açıdan daha tutarlı

bir pozisyona çekmeye çalışır. Ecevit bunu bir ölçüde başarır. İnönü'nün *Ortanın Solu*'na dair verdiği demeçlerin birçoğunda, ayan beyan ortada duran müphemlikleri ve tutarsızlıkları kısmen de olsa törpüler. Ecevit'in, *Ortanın Solu*'nu, CHP'nin kendi alâmet-i fârikası olarak kodlamasında dört temel saik vardır: Siyasî aktörlerin ve ideolojilerin giderek polarize olduğu bir ahval içerisinde, siyasî yelpazedeki yerini net olarak açıklamak. Özellikle AP tarafından dile getirilen komünistlik -*Ortanın Solu Moskova Yolu* gibi- ithamlarına set çekmek. AP'ye karşı yükselen sol muhalefete kayıtsız kalmamak ve başta AP çizgisi olmak üzere sağ akımlardan kendini ayırt etmek. Sağ partilerin tabanlarına hapsolmuş, demokratlık şiarı etrafında kümelenen seçmenin CHP'ye kanalize olmasını denemek.

Yayımladığı *Ortanın Solu* risalesinde Ecevit işe öncelikle CHP'nin siyasî yelpazede nerede konumlandığını belirlemekle ve komünistlik tevâtürlerinin mesnetsiz olduğunu göstermekle başlar. Ecevit, siyasî partiler yelpazesini, *aşırı sağ, ortanın sağ, orta veya merkez, ortanın solu* ve *aşırı sol* olmak üzere beş dilime ayırır. *Aşırı sağda*, "toplumu varmış olduğu noktadan geriye doğru çekmeye uğraşan" gericiler vardır. Demokratik düzenden rahatsız olan bu cenah, halkın egemen bir zümre aracılığıyla sömürüldüğü zamanların özlemini duyar. *Orta veya merkezdekiler* ne etliye ne de sütlüye karışanların grubudur. "Yeniliğe, değişmeye karşı bir direnişleri yoktur. Ama bu yönde bir eğilimleri de yoktur. Pasiftirler. Tutucu da ilerici de değillerdir." *Ortanın Solundakiler* geldiğinde ise Ecevit, kuşkusuz daha ayrıntılı analizler yapmaya, sitayişkâr ifadeler kullanmaya başlar. Ecevit'e göre, *Ortanın Solundakiler*: İnsancıdırlar, *Halkçıdırlar*, *Sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçidirler*, İlerici, devrimci ve reformcudurlar, *Devletçidirler*, *Plâncıdırlar*, Özgürlüğe bağlıdırlar, *Sosyal demokrasiden yanadırlar*. Ecevit, çalışmasında bu başlıkların altına kısa kısa haşiyeler düşer. Bunlardan en dikkate değer olanları *halkçılık* ve

devletçilik maddeleri, makalenin ilerleyen bölümünde irdelenecektir. Ecevit'e göre, CHP'nin siyasî skaladaki koordinatları ise tam da burada, *Ortanın Solu*'nun sınırları içerisinde. Aslında CHP, fitratı icabı öteden beri *Ortanın Solu*'ndadır. Ancak içinde bulunduğu konumun farkına varması, cehd ve gayretle *Ortanın Solu*'nun bayraktarlığını yapması bu dönemde vuku bulmuştur.

CHP'nin siyasî ve ideolojik konumunun tahlilinden sonra sıra, partinin meşum komünizmle çelişen yönlerinin izharına gelmiştir. Ecevit, *Ortanın Solu*'nda mukim CHP'nin adının komünizmle yan yana gelemeyeceğini öteki üzerinden sabitleyerek, yelpazesinin uç tarafını işgal eden *aşırı soldakilerin* niteliklerini açıklayarak ispatlamaya çalışır. Ecevit'e göre *aşırı soldakilerin temsilcilerini* “doğmalara, katı doktrinlere bağlı kalan, komünizme kadar varan aşırı sol...” akımlar yapar. Bu grup, insanların gelecekteki iyiliğini istemekle birlikte, söz konusu isteklerin gerektirdiği dogmatik metotlar uğruna nesilleri feda etmekten, onları köleleştirmekten kaçınmazlar. *Ortanın Solu*'nu aşırı soldan ayıran kilit unsur; *Ortanın Solu*'nun Batılı anlamda *demokratik* oluşudur. *Ortanın Solu*, aşırı soldan farklı olarak, demokrasiye bağlılığın temel icaplarından olan teşebbüs hürriyeti, mülkiyet ve miras haklarına da -her toplumun hususi şartlarına göre değişebilecek ölçü ve sınırlar içerisinde- yer verir. Zira teşebbüs hürriyetinin, mülkiyet ve miras haklarının tümüyle ilga edildiği cemiyetlerde demokrasinin yaşadığı vâki' değildir. Ecevit şöyle der:

“Çünkü bütün ekonomik faaliyetlerin devlet elinde toplandığı, kişisel mülkiyetin bütün bütün ortadan kalktığı, herkesin yaşayabilmek için devlet kapısına başvurmak zorunda olduğu ve devleti yönetenlere hoş görünmek mecburiyetinde bulunduğu toplumlarda devlet, denetlenemeyecek kadar, karşısında hak aranmayacak kadar, özgürlüğü ve kişiliği ezecek kadar güç kazanır. Böyle bir devletin sıfatı “işçi diktatörlüğü” de olsa “halk demokrasisi” de olsa, o “diktatörlük” veya “demokrasi” en başta işçileri ve tümüyle halkı ezebilir.”

Ortanın Solu söyleminin komünizme karşı olan teyakkuz hâli, Ecevit'in metninde tüm heybetiyle kendisini gösterir. Metnin henüz girizgâhında, Türkiye'nin, Kuzey'den, Güney'den Uzakdoğu'dan gelen muzır sol basınçların tesiri altında olduğu zikredilir. Memleketi bu aşırı sol basınçların yıkıcı etkilerini sınırlandıracak olan yegâne *emniyet valfi* ise *Ortanın Solu*'ndan başkası değildir. Ecevit yukarıda alıntılanan liberal tandanslı kavramlar ve demokrasi vurgusuyla, komünist bir düzene itiraz eder. Ancak bunun yanında yine Ecevit, *laissez faire* (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) anlayışına dayalı bir düzene de sıcak bakmaz. Ecevit, *sosyal adalet* ve *emek* gibi sosyalizm ya da komünizm ile ilintili kavramları kullanarak liberal bir düzeni de tenkit eder. Ona göre, *Ortanın Solu'nun* öngördüğü düzen, *ne servet, ne de devlet diktasının* mevcut olduğu *halk için hakça* bir düzendir. İşte *Ortanın Solu* risalesinin en temel özelliklerinden biri de, metnin yapısına sinmiş kesif bir ihtiyatlılık hâlidir. Ecevit, *Ortanın Solu'nda*, siyasî, sosyal ve ekonomik analizlerini *sosyal adalet, emek, demokrasi, teşebbüs hürriyeti, mülkiyet, ifade özgürlüğü* gibi kavram setleriyle yapmaya çalışır. Ancak söz konusu kavramlarla arasına, halkın âli menfaatleri gereği hep bir mesafe koyma ihtiyacı hisseder. Üstelik bu mesafeyi adı geçen kavramların antitezleri denilebilecek muadilleriyle oluşturur. Örneğin, mülkiyet kavramına halkın menfaatleri gereği bir ölçüde taraftardır, fakat mülkiyet kontrolden çıkıp belli bir zümrenin tekeline girdiğinde ve halkı sömüren bir kimliğe büründüğünde hemen onun karşısına emek kavramını koyar. Bu yüzden *Ortanın Solu* metnini farklılıklar üzerinden geçişliliklere/akışkanlıklara imkân veren bir bağlamın içerisinde okumak olasıdır. Ancak aynı *Ortanın Solu* özdeşlikler üstünden aynılık prosedürleri kurgulayan bir bağlam üzerinden de değerlendirilebilir. Ecevit'in, AP ve sağcılar diskurunda özdeşliğe mebni bu aynılık prosedürünün izlerine rastlanır. Ecevit, AP'ye aleyhine ivme kazanan sol zılgıtlara duyarsız kalmamak, bunları CHP sancağı altında toplamak,

örgütlemek için AP'nin sağcı kimliğini ön plana çıkartır ve solcu CHP'den tamamen ayırır:

“AP iktidarının, sosyal görüşten yoksun, halk yararına aykırı ekonomik tutumu ile kamuoyundaki kaynaşma günden güne şiddetlenecektir... Türk toplumu, solla sağ arasında veya solla orta arasında bir seçme yapmak durumunda değildir. Çünkü sağ seçmek gerilemektir, ortayı seçmek duraklamaktır; Türk toplumu ise ilerlemektedir, ilerlemek zorundadır. Onun için solla sağ arasında veya solla orta arasında değil, sol akımlar arasında bir seçim yapmak durumdadır. Demokrasiyi, düşünce özgürlüğünü ve insanlık onurlarını -geçici bir süre için de olsa- feda edemeyecek kimselerin, seçecekleri sol da ortanın soludur.”

Ecevit bu sözleriyle, bir aynılık motivasyonuna dayalı, ağsallık bir solculuğun CHP çatısı altında, *Ortanın Solu*'nun kılavuzluğunda sağcı AP'ye karşı birleşmesini önermektedir. Öte yandan Ecevit, AP tabanına da tamamen kapılarını kapatmış değildir. Zira AP veya daha başka sağ partiler içerisinde kümelenen, Atatürk devrimleriyle kökten bir problemi olmayan, demokrasi yanlısı bir kesimin varlığından bahsetmek mümkündür. CHP, *Ortanın Solu*'nun çizdiği rotada ilerlemeye devam ettikçe, bu kesim kendiliğinden CHP'ye gelecektir. Bu noktada Ecevit'in partinin geleneksel ilkelerinde tahribata yol açabilecek bir tutumla sağ partilerden oy istenmemesinin altını çizdiğini de belirtmek gerek. Ecevit'in bu sayede, bir kısım eski tüfek CHP'linin *Ortanın Solu*'na karşı duydukları güven bunalımını asgarî düzeye indirmek amacını güttüğü söylenebilir.

Kurtuluş Kayalı, *Türk Kültür Dünyasından Portreler* başlıklı çalışmasında Ecevit'in sağ partilerin tabanına hapsolmuş demokrat (solcu) seçmenlerin tahliyelerinin sol tarafa doğru yapılabilmesi için bir menfez açtığını aktarır. Kayalı'ya göre, bu menfezin adı *alt-yapı devrimciliğidir*. *Ortanın Solu* her ne kadar keskin ve kapsamlı bir *Kemalizm* eleştirisi içermese de, üst

yapı-alt yapı devrimleri ayırımına yönelerek, dönemin şartları itibarıyla üst yapıda cereyan etti/etmesi gerekti dediği Atatürk devrimlerini, bir nevi tefsir/tevil ederek, Cumhuriyet'e küskün kesimlerin dimağlarına nakşetmeye; böylelikle partinin hitap ettiği tabanı genişletmeye çalışmıştır. Bir başka deyişle erken Cumhuriyet döneminde yapılan devrimlerin *esbâb-ı nüzûllerini* açıklamaya girişerek, tek parti döneminden kalan nahoş izlerden CHP'yi arındırmayı amaçlamıştır. Öte yandan *Ortanın Solu*, kendi içinde bulunduğu dönemin de, alt yapıya özgü birtakım devrimler silsilesine gebe olduğunu vurgular. Söylemin bundan muradı ise parti içerisinden gelebilecek olası anti-Atatürkçülük ithamlarından kendisini sakınmak ve tabanının mobilizasyonunu diri tutabilmektir. *Ortanın Solu*, tarihsel süreç içerisinde *Kemalizm'in* içtihat kapısının açık olduğunu ve dinamik yapısıyla da zamanın şartlarına göre değişebileceğini/yenilenebileceğini öne süren bir anlayış benimsemiştir.

Ecevit, *Ortanın Solu*'nda CHP'nin iki önemli altı okunda, halkçılık ve devletçiliğin yorumlanmasında -devrim niteliğinde olmasa da- kısmî bir reform yapmıştır. Ecevit'e göre, *Ortanın Solundakilerin* halkçılık anlayışına dair temel yorumları şu şekildedir:

“Ortanın solundakiler... halkın köklü sınıf duvarlarıyla bölünmesini, insanlık onuruna ve toplumun esenliğine aykırı sayarlar. Ama bunun için bir sınıfın başka sınıfları yok etmesini değil, gelir dağılımında denge ve aşağılanarak... her türlü fırsat ve imkân eşitsizlikleri kaldırılarak ve bütün sömürme kalıpları kapanarak, sınıflar arsında kaynaşma olmasını, sınıf ayrılıklarının bu yolla eritilmesini isterler.”

Bu ifadeler, *Ortanın Solu*'nda temayüz eden halkçılığın, sınıfların varlığını kabul etmek suretiyle, erken Cumhuriyet döneminin halkçılığından ayrıştığının net bir göstergesidir. Bununla beraber, *Ortanın Solu*'ndaki halkçılık, iktisadî ve toplumsal reformlar aracılığıyla sınıflar arasındaki farklılıkların bir ortak iyi (common good) etrafında, çatışmaya evirilmeden, uzlaşa içerisinde

çözülebileceğini öngörür. Bu anlamda *Ortanın Solu*'nun halkçılığı, *Ortodoks Kemalist* kadroların halkçılığına nazaran daha müşfik ve hümanist bir yapıdadır. Sınıfların mevcudiyetini kabul eden ama mücadelelerini tasvip etmeyen halkçılık anlayışı ise *Ortanın Solu'nda* şöyle tasvir edilir.

“Ortanın solunda bir insanlık anlayışının; sınıf ayrılıklarını, demokratik, barışçı ve halkçı yollardan böylece eritmek ve toplum yapısını, sınıf ayrılıklarından daha sağlam, daha birleştirici ve daha insanca bir temele dayandırmak istemesine karşılık; aşırı sol, bir sınıfın başka sınıfları yıkıp yok ederek hakim duruma gelmesini sağlamaya çalışır. Sağdaki akımlar, sınıflaşmaya ve sınıflar arası sürtüşmeye imkân ve hız vermedikleri için aşırı solun istediği sınıf çatışmasına zemin hazırlamış, yol açmış olurlar.”

Esasen *Ortanın Solu* söylemindeki *halkçılığın*, Kemalist korporatist, tek tip *halkçılık* ile bunun daha hümanist ve farklılıkları tolere eden versiyonu arasında salınıp duran bir sarkaç olduğu ifade edilebilir. Ecevit'in *Ortanın Solu'nda* ana hatlarını çizdiği *halkçılığın* CHP'nin *geleneksel halkçılık* formasyonundan kesin bir kopuşu temsil ettiği söylenemez. Tek parti dönemi CHP'sinin sınıfların varlığını reddeden ve sınıf çelişkilerinin kökünü kurutmak üzere kodlanmış ideolojisi, sınıf çelişkilerini tanıyan ancak bununla beraber, aman ağzımızın tadı kaçmasın denilerek, sınıfların kaynaşmasını telkin eden daha soft bir forma bürünmüştür. Ecevit'in, bu nispeten yeni halkçılık yorumuyla muvaffak olmak istediği konulardan biri de, CHP'nin geçmişteki (1923-50) kötü şöhretini aklamaya çalışmak, bu şöhretin meydana gelmesine kaynak teşkil eden CHP icraatlarını/politikalarını tevil etmek ve böylelikle CHP'nin geçmişteki halkçılığı ile halkı barıştırmaktır. Bu da ancak *halka gitmek* ile mümkün olur. Ecevit'e göre, devlet olanaklarından istifa edemeyeceği muhalefetteki bu dönemde CHP, toplumsal sorunları çözme noktasında salahiyet ve beceri sahibi olduğunu halka kanıtlayabilir, bu yönde bir umut ışığı

verebilirse, partinin halk nazarındaki *bürokratik/elitist* devlet partisi imajı berhava edilebilir:

“Şimdiye kadar daha çok devlet gücüyle halka hizmet götürdüğü için, devlet imajı ile karıştırılan Cumhuriyet Halk Partisi, şimdi muhalefette iken, devlet gücünü kullanmaksızın, devlete sırtını dayamaksızın, halkın hizmetine giderse ve gerektiğinde, haksız veya kötü kullanılan devlet gücüne karşı, halkla birlikte, halkın içinde, meşru yollardan vaziyet alırsa, halkın bağrında lâıyk olduğu yeri de bulabilir.”

Ecevit, halka nüfuz etmek için CHP'nin *Gençlik ve Kadın Kolları*'ndan yararlanılarak bir *Halk Gönüllüleri* teşkilâtının kurulmasını salık verir. Bu teşkilât özellikle yoksul kesimlerin geçim sıkıntılarını azaltacak projeler üretmeli, meslekî eğitim kursları vermeli ve dayanışma ruhuyla vatandaşları örgütlemelidir.

Ortanın Solu'nda belirgin bir biçimde yeniden yorumlanan bir diğer altı ok ise *devletçilik* ilkesidir. Ecevit, *devletçilik* ilkesini dönemin şartlarını da göz önünde bulundurarak tadil etme, bu ilkeye yeni bir form verme uğraşındadır. Metnin müstevli imgesi olan *halk*, bu ilkenin tarifinde de belirleyici bir özgüllüğe sahiptir. Nitekim Ecevit, 16 Ekim 1967'de Ardahan'da yaptığı bir konuşmada, *Ortanın Solu*'nun sınıflara ve devletçiliğe bakışını şu sözlerle açıklar:

“...Biz sınıf mücadelesini reddeden bir partiyiz. Ama, bir avuç azınlığın diğer çoğunluğu ezmesine karşıyız. Biz, üretim araçları geniş ölçüde özel mülkiyette kalsın derken, bir avuç insanı değil bütün Türkiye'yi düşünüyoruz. Özel mülkiyeti yaymak istiyoruz. Biz devletçiyiz ama özel teşebbüsü methetmiyoruz. Halkın sömürülmesini reddetmek başka, özel teşebbüsü reddetmek başka...”

Ecevit, devletçiliği açıklamaya girişmeden önce, *Ortanın Solundakilerin* devletçiliklerinin halkı gözeten bir kıvamda olduğunu; halkı devletin hizmetinde değil, devleti halkın hizmetinde

addettiklerinin altını çizer. Ayrıca *Ortanın Sol*'unun *devletçilik* ilkesi, sinesinde özel teşebbüsü de yer açarak kendini komünist ve sosyalist akımlardan farklılaştırır. Bir diğer ifadeyle, *Ortanın Solunu* aşırı soldan ayıran en kalın paravan *devletçiliktir*. Ecevit'e göre ortanın solu bakımından "*devletçilik, iktisadi faaliyetin ve üretim araçlarının tümü ile devletleştirilmesini, teşebbüs özgürlüğünün yok edilmesini isteyen bir devletçilik*" değildir. Bununla birlikte *Ortanın Solcuları* "özel teşebbüsten, topluma karşı bazı ödev ve sorumluluklar bekler; ve özel mülkiyetin, kamu yararıyla çatıştığı durumlarda, sınırlandırılabilceğini kabul eder."

Değerlendirme

Ortanın Solunu siyasî tarihimize önemli kılan hususlardan biri de, bu söylemle birlikte CHP'nin ilk defa geçmişini, geleneğini masaya yatırmış olmasıdır. *Ortanın Solu* bir anlamda CHP'nin küstürdüğü kesimlere yönelik uzattığı bir zeytin dalının adıdır; ki metindeki en önemli siyasî özne halktır. Ecevit, adeta 1960'ların ortasında yaşayan ve *insanı yaşat ki devlet yaşasın* öğüdündeki *insanı* kelimesinin yerine *halkı* koyan bir Şeyh Edebalı görüntüsündedir. Ecevit'in *Ortanın Solunda* tartıştığı *devlet, sosyal adalet, kalkınma, demokrasi, özgürlük* gibi hususların temelinde, kurucu bir iradî potansiyeli haiz, bu nedenle de, bağlamından koparılması asla mümkün olmayan bir halk tasviri vardır. Örneğin, *Ortanın Solu* metninin *Halkın Devleti* başlıklı bölümünde, asıl hünerin devlet yetki ve sorumluluklarının, tedrici olarak halka dağıtılabilmesi olduğunu vurgular. Böylelikle halk, *benim devletim* diyecek ve samimane bir biçimde devlete hizmet edecektir. Halka tepeden bakan, küçümseyen ve onu sömüren siyasî teşekküllerin bu coğrafyada yaşam şansı yoktur.

Ecevit, *Ortanın Solunda* yer yer, halkın karşısında olduğunu düşündüğü rejimleri, partileri tenkide tâbi tutar. Öyle ki, metin yarım ağızla da olsa, tek parti CHP'sinin, *tepeden inmece* devrimlerine şerh koymaya çalışır. Elbette metinde *tepeden inmece* tabiri geçmez; Ecevit bunun yerine daha yumuşak bir ifade olan *merkezden çevreye doğru yayma* deyişini tercih eder. Ancak bunu da CHP'nin bir hatası ya da kusuru olarak görmez. Bu olsa olsa *zelle* kabilinden, yani kasıt olmadan tabîi kanunlara mugayir olarak işlenen eylemlerin sonucu ortaya çıkan bir zaaftır. Nitekim bu zaaf sadece CHP'ye mündemiç de değildir; her devrimci hareketin karşılaştığı doğal bir handikaptır. Yapılması gereken reformlara/ devrimlere, merkezden çevreye olduğu kadar -gerektiğinde yine merkezden başlamakla beraber- çevreden merkeze doğru da işleyen bir hareket niteliği kazandırmaktır. *Ortanın Solu*'nun fikrî serancamının hülasası, tek parti devrinden kalma *halka rağmen halk için* kurgusundaki *halka rağmen*'in yerine *halkla birlikte*'yi ikame etmektir. Ancak özünde muğlak bir içeriğe sahip olan *halk* mefhumunun karşısında konumlandırılan düşman(lar)ın da tarifi sarih bir biçimde çizilmemiş, *halkı halk* olmayandan ayırmada müphem bir *sömürü* kavramına başvurulmuştur. Esasen *halk düşmanlarının* gaipliği Ecevit'e, daha esnek bir zeminde siyaset yapabilme, arzu ettiğinde de oyunun kartlarını yeniden dağıtabilme konforunu sağlamıştır.

Bülent Ecevit, yer yer zorlama çıkarımlarına, çelişkilerine rağmen *Ortanın Solu*'nun temel tezlerinin parti örgütünde karşılık bulabilmesi adına olağanüstü gayretler harcamış; hem tabanın hem de kadroların belirli bir fikrî istikamette, *Ortanın Solu*'na doğru evirilmesini hedeflemiştir. *Ortanın Solu* çelişkilerine, yumuşak karınlarına, birtakım sosyalist çevrelerden gelen popülistlik ithamlarına (*Ortanın Solu*) rağmen 1970'lerdeki seçim başarılarıyla bugün için bile kendini *sosyal-demokrat* çizgi üzerinde konumlandırılan siyasî akımların/aktörlerin en

önemli atıf noktasıdır.

Ortanın Solu'nun en önde giden entelektüel ve siyasî akıncısı Ecevit ise *12 Mart 1971 Muhtırası*'na, Millî Şef'e rağmen direnç gösterecek, Ordu'nun CHP'ye müzahir görünmesinin partiyi yeni bir cuntacılık ithamına maruz bırakacağını söyleyecek ve bu yolla elde edilen bir iktidarın da uzun ömürlü olamayacağını beyan edecektir. *12 Mart*'ta gösterdiği bu tavırla, *Ortanın Solu*'ndaki söylemleriyle tutarlı bir görüntü sergileyecek olan Ecevit, *Muhtıra*'dan sonra İnönü'ye bayrak açacak ve Millî Şef'in tam otuz üç yıl dört ay on bir günlük liderliğine son verip CHP'nin Üçüncü Genel Başkanı, Üçüncü Adamı olarak siyasî hayatımızdaki yerini alacaktır.

Nurettin Kalkan

Kaynaklar

Ağtaş, Özkan, "Ortanın Solu: İsmet İnönü'den Bülent Ecevit'e", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*, Cilt: 8 Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007; Ahmad, Ferroz & Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976; Aydemir, Şevket Süreyya, İkinci Adam 1950-1964, Cilt: 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010; Altan, Semih, *CIA'nın Namlusunda Üçüncü Adam*, Birlik Yayınları, İstanbul, 1974; Bilâ, Fikret, *Phoenix Ecevit'in Yeniden Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul, 2001; Bilâ, Hikmet, *CHP: 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999; Bora, Tanıl, *Cereyanlar Türkiye'de Siyasî İdeolojiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017; Çetin, Mahmut, Çinli Hoca'nın Torunu Ecevit, Emre Yayınları, İstanbul, 2006; Çolak, Mustafa, *Bülent Ecevit Karaoğlan*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016; Dündar, Can & Akar, Rıdvan, *Karaoğlan*, Can Yayınları, İstanbul, 2015; Ecevit, Bülent, "Nispi Temsil ve CHP", *Ulus*, 12 Mayıs 1961, s. 1; Ecevit, Bülent, *Bu Düzen Değişmelidir*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1978; Ecevit, Bülent, *Umut Yılı 1977*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008; Ecevit, Bülent, *Ortanın Solu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009; Emre, Yunus, *CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol Türkiye'de Sosyal Demokrasinin Kuruluş Yılları (1960-1966)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013; Hale, William, *Turkish Politics and the Military*, Routledge, London, 1994; Kahraman,

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SİYASAL HAYATI

Hasan Bülent, *AKP ve Türk Sağı*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007; Kayalı, Kurtuluş, *Türk Kültür Dünyasından Portreler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002; Kaynar, Mete Kaan, "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015; Kaynar, Mete Kaan. (Ed.), *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007; Kılıç, Altemur, *Kılıç'tan Kılıç'a Bir Dönemin Tanıklığı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005; Koçak, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt: 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013; Kurt, Süleyman, *Bir Karaoğlan Hikayesi Bülent Ecevit*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002; Küçükbaşçı, Mustafa Sabri, "Şeyhülharem" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010; Nadi, Nadir, "Hangi Sosyalizm", *Cumhuriyet*, 31 Temmuz 1945, s. 1; Sağlamer, Kayhan, *Ecevit Olayı Bir Başbakanın Doğuşu*, Cilt: 1, Belge Yayınları, İstanbul, 1974; Selçuk, Ayhan, *Üçüncü Adam Olayı ve Neden Ecevit, Özgürlük, Barış ve Demokrasi İçin*, Selkan Yayınları, İstanbul, 1974; Uçkan, Rafet, "Altmışlı Yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi ve Ortanın Solu," *Türkiye'nin 1960'lı Yılları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017; Ülkü, Faruk. (Ed.), *Üçüncü Adam Ecevit ve İstifa Olayı*, Başak Kitabevi, İstanbul, 1974; "Artık Hem Vivaldi Hem De İttri Dinliyoruz", *Sabah*, 29 Mayıs 2000, s. 1; "CHP Genel Sekreteri TİP'in Tutumunu Tehlikeli Görüyor", *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1967, s.1 ve 7; "CHP Kurultayı Dün Ankara'da Toplandı", *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1954, s. 7; "C.H.P. Kurultayında Beklenm[i]yen Hâdise", *Milliyet*, 26 Haziran 1953, s. 1; "C.H.Partisi Kurultayı Dün Gece Kapanı", *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1951, s. 5; "C.H.P. Kurultayı Dün Gece Sona Erdi", *Milliyet*, 27 Haziran 1953, s. 1; "C.H.P. Memleketin Bütün Ana Dâvalarını İçine Alan Seçim Beyannamesini Dün Yayınladı", *Cumhuriyet*, 24 Eylül 1961, s. 1 ve 5; "CHP'de Neler Oluyor", *Cumhuriyet*, 3 Nisan 1970, s. 7; "CHP Kurultayı'nın Üçüncü Günü", *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1966, s. 1 ve 7; "Devlet de, Anayasa da, CHP de Ortanın Solundadır", *Cumhuriyet*, 8 Ekim 1965, s. 1 ve 7; Doğan Nadi, "Kurultay Kapanırken" *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1951, s. 1; "Erim, Ecevit'i Suçladı", *Cumhuriyet*, 9 Aralık 1969, s. 7; "Ecevit'in Bağışına Sezer Formülü", *Milliyet*, 10 Temmuz 2005, s. 14; "Hükümet Programının Esasları Açıklandı", *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1962, s. 1 ve 7; "Kalkınma Muhafazakar Tedbirlerle Gerçekleştirilemez", *Milliyet*, 29 Temmuz 1965, s.1.